

internaționale. Protecționismul liberal („vintilismul” – cum îl desemnează Bogdan Murgescu pentru anii 1920), nu a constatat numai în tarife vamale ridicate, dar și în legi de încurajare a industriei naționale – de la aceea din 1888 până la Legea minelor din 1924, statul stimulând așadar prin legislație producția. „Deconectarea de la circuitele economice internaționale” – văzută drept o cauză a acumulării decalajelor – a intervenit în conjunctura lipsei de capital la nivel european după primul război mondial, care a impus valorificarea prioritară a capacităților autohtone. (Amintim aici analiza clasică a lui John Maynard Keynes asupra „consecințelor economice ale păcii”.) De asemenea, este discutabil dacă o conectare masivă la circuitul economic internațional, în condițiile în care România avea o balanță comercială deficitară și probleme financiare, ar fi constituit realmente un factor de progres. Faptul că statul a funcționat deficitar și a irosit resursele nu angajează – credem noi – semnificația principală pozitivă a politicii „prin noi înșine”.

Principala scădere a lucrării decurge tocmai din „economismul” ei, adică din tendința de a evalua lucrurile exclusiv prin prisma argumentelor de eficiență materială, care poate să denatureze esența fenomenelor. Un exemplu îl oferă afirmația potrivit căreia, după criteriile lumii actuale, decizia României de a intra în război în 1916 apare ca o „teribilă eroare istorică” (p. 225). Dincolo de conținutul ei contrafactual, o astfel de afirmație pierde din vedere că motivațiile sociale nu se reduc la raționalitatea economică – nici pentru lumea de atunci, nici pentru lumea de acum. Ceea ce poată să pară „nerentabil” în logică economică, devine rezonabil și chiar necesar din perspectivă politică sau culturală. Nici unul dintre factori nu poate fi abstras din context și ipostaziat în mod legitim drept criteriu interpretativ unic. La fel de nesustenabilă ni se pare și afirmația că nu independența în sine este importantă, ci funcționarea performantă a aparatului de stat (p. 97). E indiscutabil că independența fără funcționarea performantă a statului nu asigură prin ea însăși dezvoltarea economică, dar la fel de indiscutabil este că dezvoltare economică în absența independenței nu se poate, cel puțin pe termen mediu și lung. Toate țările industrializate au fost și sunt țări independente. E ciudat cum autorul, ca istoric al economiei, nu a remarcat împrejurarea că Banca Națională a României s-a înființat în 1880, deci abia după obținerea independenței.

Criticile noastre vizează conținutul și sensul unor interpretări. Rămân însă apreciable materialul informațional bogat și mai ales demersul metodic, înnoitor în istoriografia română.

Alexandru Mamina

MIHAI COJOCARIU, *Zimbrul și vulturul. Cercetări privitoare la Unirea Principatelor*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2010, 242 p.

Studiile reunite în volumul de față sunt consacrate unor chestiuni mai puțin cunoscute din epoca Unirii, cum ar fi lucrările de propagandă antiunionistă (*Istoria Moldovei pe timp de 500 ani*, a lui Manolachi Drăghici), candidatura la tronul Moldovei a unor perdanți (Petre P. Mavrogheni), problema evreiască, implicarea masoneriei, unele procese de presă etc. Sunt chestiuni mai puțin tratate până acum – chiar și cele referitoare la evrei și la masoni –, pentru că istoriografia română s-a interesat cu precădere de marele curent al evenimentelor pe „albia ideii naționale”, care a dus la Unirea din 1859 și apoi la transformările din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza. Este marea tradiție istoriografică începută cu Alexandru D. Xenopol, continuată de Eugen Lovinescu, până la Constantin C. Giurescu, Gheorghe Platon și Dan Berindei. Justificarea și meritele acestei tradiții nu diminuează însă interesul unor studii colaterale precum cele ale lui Mihai Cojocariu, care completează imaginea unui tablou mozaicat.

De altminteri, chiar și temele mai punctuale analizate în lucrare, dintr-o perspectivă pozitivă, conțin un anume potențial de generalizare, relevant pentru situația de ansamblu a societății românești. Este, de pildă, cazul studiului despre candidatura lui Petre P. Mavrogheni, în care se prezintă de fapt funcționarea unui sistem de relații sociale la nivelul elitei, cu interesele și intervențiile dinăuntru și

dinafara țării (p. 109-129). Oarecum în același sens poate fi amintită analiza procesului de presă dintre Mihail Kogălniceanu și Dimitrie Danu – primul de acest fel din istoria Moldovei –, în care se pot discerne nu numai rivalitățile politice subtextuale, dar și rețelele de influență, practicile și moravurile vremii (p. 155-181).

De asemenea, problema evreiască este tratată nu în sine – manieră păgubitoare prin aceea că denaturează inevitabil concluziile –, ci prin raportare la cadrul social și mental al epocii, evidențiind atitudinile și motivațiile românilor și ale evreilor în egală măsură. Astfel, autorul arată că ostilitatea față de evrei corespundea unei neîncrederi față de străini în general, incluzându-i aici spre exemplu și pe greci, pe fondul contradicției dintre programul național românesc și acțiunea străinilor – cei mai mulți supuși ai altor state –, care favoriza ingerința marilor puteri (p. 93-107). Am mai putea adăuga aici interpretarea lui Ștefan Zeletin, care lega antisemitismul economic, inexistent la 1848, de necesitatea dezvoltării capitalismului românesc.

Menționăm și capitolul despre rolul masoneriei în realizarea Unirii (p. 131-144), deoarece, chiar dacă autorul nu precizează acest lucru, surprinde un simptom al climatului intelectual, sau mai degrabă mediatic, actual. Avem în vedere apariția unor pseudoistorici (Alex Mihai Stoenescu, Neagu Djuvara etc.) care colportează teze fanteziste cu ignorarea flagrantă a masei documentare, în contextul lipsei de spirit critic și al senzaționalismului.

O remarcă specială pentru Anexele unor capitole (genealogii, pamflete, acte de judecată), care susțin o dată în plus analiza și conferă totodată evocării savoarea epocii.

Considerăm așadar că volumul *Zimbrul și vulturul* (mai mult „Zimbrul” – ca să fim exacti!), dincolo de o anumită oralitate mai puțin academică, este o lucrare serioasă și utilă. Este o lucrare ce reconfirmă valoarea cercetării ieșene – după părerea noastră cea mai bună în problemele secolului al XIX-lea românesc.

Alexandru Mamina

DIMITRIS RIZOULIS, *Comoară de cuvântări ale arhiepiscopului Hristodoulos. De la cuvântarea de întronizare până la ultimele sale cuvinte*, București, Editura Omonia, 2011, 278 p.

Atunci când se pune problema reflecției ecleziastice asupra societății contemporane, gândul poartă în primul rând, în mod apropiat reflex, la Biserica catolică. Prin implicarea ei socială și politică notorie, prin vizibilitatea mediatică, prin prestigiul moral al papei Ioan Paul al II-lea și prin cel intelectual al papei Benedict al XVI-lea, Biserica catolică s-a impus în conștiința colectivă drept o instanță activă în existența societății, indiferent dacă pozițiile sale sunt agreate sau nu. În acest context de reprezentări reflecția ortodoxă trece mai puțin observată – situație „călduță” care o ferește oarecum de adversități, dar care o exclude totodată din dezbaterile de idei actuală, rezervându-i în cel mai bun caz statutul echivoc de relicvă istorică. Este o situație periculoasă atât pentru ortodoxie, trecută în planul secund al conștiinței colective inclusiv în țările în care e majoritară, cât și pentru cercetătorii gândirii și ai mentalităților contemporane, ce riscă să opereze cu locuri comune ori cu prejudecăți de tipul „arhaismului” sau al „bizantinismului”.

Cuvântările arhiepiscopului Hristodoulos al Greciei vin să suplinească lacuna de reprezentare intelectuală a ortodoxiei. Importanța acestora decurge, pe de o parte, din calitatea lor „oficială”, care le asigură o semnificație „canonică” generală, iar pe de altă parte, din calitatea documentară aparte, fiind vorba nu numai de cuvântări publice, ci și de poziții exprimate în cercul mai restrâns al Sinodului Ierarhiei.

Dacă ar fi să încercăm o identificare a arhiepiscopului Hristodoulos în termenii consacrați public, l-am putea considera un liberal. Dar „liberalismul” și „conservatorismul” în Biserică trebuie înțeleși în parametrii lor specifici, care nu corespund decât parțial celor din câmpul politic. „Liberalismul” și „conservatorismul” ecleziastic nu privesc chestiunile de dogmă – indiscutabile –, și